

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री सपना प्रधान मल्ल
माननीय न्यायाधीश श्री सुष्मालता माथेमा
फैसला

०७०-CI-०१९६

मुद्दा: अंश दर्ता।

जिल्ला रौतहट लक्ष्मीनिया गाउँ विकास समिति वडा नं. २ बस्ने प्रेमलाल साहको
छोरा हरिशंकर साह.....१ पुनरावेदक
प्रतिवादी
ऐ.ऐ. बस्ने प्रेमलाल सहको बुहारी हरि शंकर साहको श्रीमती ममताकुमारी
साह.....१

विरुद्ध

जिल्ला रौतहट लक्ष्मीमिनीया गाउँ विकास समिति वडा नं. २ बस्ने प्रेमलाल
साहको श्रीमती सुदमादेवी कलवारीन.....१ प्रत्यर्थी
वादी
ऐ.ऐ. बस्ने ऐ.को छोरा ओमप्रकाश साह.....१
ऐ.ऐ. बस्ने लक्ष्मी साह कलवारको छोरा प्रेमलाल साह कलवार.....१

सुरु फैसला गर्ने: माननीय जिल्ला न्यायाधीश श्री गिरीराज गौतम
रौतहट जिल्ला अदालत
मिति:-२०६८।१।२०

पुनरावेदन फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री पुरुषोत्तम भण्डारी
माननीय न्यायाधीश श्री बमकुमार श्रेष्ठ
पुनरावेदन अदालत हेटौडा
मिति: २०६९।११।२०

न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ९ बमोजिम यस अदालतको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने भई प्रतिवादीको पुनरावेदन दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार छः

संक्षिप्त तथ्य

१. मूलपुरुष म वादी प्रेमलाल साह भई मेरो एकजना, श्रीमती सुदामादेवी कलवारीन रहेको तथा हाम्रो ३ जना छोराहरु जेठो प्रतिवादी हरिशंकर साह, माहिला प्रतिवादी जीतेन्द्र साह र कान्छा ओमप्रकाश साह भएकोमा हामी सबै जना सँगसाथमा बसी आएका सगोलका अंशियार भई हामीबीच अंशबण्डा भएको छैन। विपक्षीहरुले सगोलको सम्पत्ती हिनामिना गर्न लागेकोले बण्डा गरौं भनी भन्दा इन्कार गरेकोले फिराद परेको अधिल्लो मितिलाई मानो छुट्टिएको मिति कायम गरी वादी प्रतिवादीहरुबाट बण्डा गर्नुपर्ने सम्पूर्ण सम्पत्तीको तायदाती फाँटवारी दाखिल गर्न लगाई ५ खण्ड गरी ३ खण्ड सम्पत्ती हामी वादीहरुलाई अंश वापत दिलाई पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको फिरादपत्र।
२. विपक्षी वादीहरुले अंशबण्डा गर्ने नभनेको र भनेका बखत अंशबण्डा गर्न तयार रहेकोले विपक्षी वादीको प्रस्तुत झूठा दावीबाट अलग फुर्सद पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी जीतेन्द्रकुमारको प्रतिउत्तरपत्र।
३. हामी प्रतिवादीहरु विपक्षीहरुको छोरा बुहारी दाजु भाउजु नाताको भई हाम्रो अंशहक विपक्षी बाबु आमा सासु ससुराको पैतृक सम्पत्तिमा लाग्ने हुँदा उल्टै विपक्षीहरुले हाम्रो नाउँमा विना पुर्खाको पालाको कुनै पैतृक पूर्वौली सम्पत्ती दर्ता नभएको अवस्थामा हाम्रो उपरको फिराद दावी झूठा हो भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी हरिशंकर साह र निजकी श्रीमती ममता कुमारी साहको प्रतिउत्तरपत्र।
४. यसमा ममतादेवीले पेस गरेको तायदातीमा उल्लिखित निजी आर्जनको जग्गालाई वाहेक गरी सो वाहेकको वादी प्रतिवादीबाट पेस भएको तायदातीमा उल्लेख भएको दर्ता श्रेस्ता भिडेको सम्पत्तीलाई ५ भाग लगाई ५ भागको ३ भाग अंश वादीहरुले १/१ भागका दरले पाउने ठहर्छ। ऋणको हकमा साहुको उजुरी परेका बखत कानूनबमोजिम हुने नै हुँदा केही बोलिरहन परेन भन्नेसमेत व्यहोराको सुरु रौतहट जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।१।२० गते भएको फैसला।

५. निजी आर्जनको आफूखुसी गर्न पाउने सम्पत्ती भन्ने कुनै पनि श्रोत र आधार प्रस्तुत हुन नसकेको अवस्थामा सगोलका अंशियारहरूमध्ये कुनै एक अंशियारका नाउँमा रहेको सम्पत्तीलाई अन्य अंशियारले दावी गर्न सक्ने र त्यसलाई बण्डायोग्य सम्पत्तीबाट बाहेक गर्न सकिने अवस्था हुँदैन। वादीले दावी गरेको रौतहट जिल्ला, लक्ष्मिनीया गाउँ विकास समिति वडा नं. १/क, कि.नं. २७१ को ज.वि. ०-१-१०, ऐ.ऐ. कि.नं. २७३ को ज.वि. ०-२-१६ र ऐ. कि.नं. २७४ को ज.वि. ३-१४-११ का जग्गाहरू हामी वादी प्रतिवादीहरू सगोलमा रहे बसेको अवस्थामा राजिनामाको लिखतबाट प्राप्त भएको सम्पत्ति भएकोले त्यस्तो सगोलको सम्पत्ति अंशबण्डाको प्रयोजनका लागि बाहेक गरी कुनै एक अंशियारको मात्र एकलौटी हक रहने ठहर्‍याएको सुरु फैसला उल्टि गरी सम्पूर्ण सम्पत्तिबाट वादी दावीबमोजिम अंश दिलाई पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको पुनरावेदक वादीहरूको तर्फबाट तत्कालिन पुनरावेदन अदालत, हेटौँडामा परेको पुनरावेदनपत्र।
६. यसमा प्रतिवादी ममताकुमारी साह बण्डा छुट्टि भिन्न भई बसेको अंशियार नदेखिएकी र निजको नाउँमा दर्ता रहेको जग्गाहरू बण्डा नलाग्ने कुनै कानूनी आधार नै नदेखाई सो बाहेक गरी बण्डा लाग्ने ठहर गरेको सुरु फैसला ने.का.प. २०६७ अंक १, नि.नं. ८२९६ मा प्रतिपादित सिद्धान्तसमेतका सन्दर्भमा फरक पर्न सक्ने देखिँदा मुलुकी ऐन, अ.बं. २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम विपक्षी झिकाई नियमानुसार पेस गर्नु भनी तत्कालीन पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०६९।४।१४ मा भएको आदेश।
७. ममताकुमारी साहको दाइजोको रकमबाट खरिद गरेको जिल्ला रौतहट, लक्ष्मिनीया गाउँ विकास समिति वडा नं. १/क, कि.नं. २७४ लगाउको लिखत बदर मुद्दामा दावी गरिएको ज.वि. ३-१४-११, ऐ.ऐ. कि.नं. २७३ को ज.वि. ०-२-१६ र ऐ.ऐ. कि.नं. २७१ को ज.वि. ०-१-१० जग्गा मेरो स्वआर्जनको भएको र स्वआर्जनको सम्पत्ति बण्डा गर्न नपर्ने गरी रौतहट जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला कानूनसंगत भएको हुँदा उक्त फैसला सदर गरिपाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको प्रत्यर्थी प्रतिवादी ममताकुमारी र हरिशंकर साहसमेतको लिखित प्रतिवादपत्र।
८. दावीको कि.नं. २७१ र २७३ को जग्गा समेतबाट वादीहरूले ५ (पाँच) भाग लगाई सो मध्ये ३ (तीन) भागलाई एक एक भाग गरी वादीहरूले अंश पाउने ठहर्छ। कि.नं. २७१ र

२७३ को जग्गामा समेत वादीहरूले अंश भाग पाउने भनी ठहर्‍याउनुपर्नेमा सो नठहर्‍याएको हदसम्म शुरु रौतहट जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।१।२० मा भएको फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टि भई कि.नं. २७१ र २७३ को जग्गा समेत बण्डा लाग्ने ठहर्‍याई तत्कालिन पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०६९।११।२० मा भएको फैसला।

९. हामी दुवै प्रतिवादी हरि शंकर साह र ममता कुमारी साहबिच विवाह भएपछि मैले आफ्नो श्रम सिपबाट आयआर्जन गरी बाँकी रहेको नगद रकम तथा श्रीमती ममताकुमारीको माता पिताबाट प्राप्त गरेको दाइजो पेवाबाट जम्मा भएको रकमले रौतहट जिल्ला लक्ष्मीनिया गा.वि.स वडा नं. १(क) को कि.नं. २७४ को क्षेत्रफल ३-१४-११० कि.नं.२०३ को ज.वि.०-२-१६ र कि.नं.२७१ को ज.वि.०-१-१० जग्गाहरू मिति २०६४।२।९ मा खरिद गरी लिएको हो। वादीहरूले दावी गरेको विवादित जग्गामा निजहरूको तर्फबाट कुनै लगानी भएको तथा सगोलमा रहदाबस्दै खरिद गर्दा के कति रकम घरबाट राखेको वा कोही कसैबाट ऋण सापट लिए खरिद गरेको भन्ने कुरा वादी पक्षहरूले आफ्नो फिरादमा कही कतै उल्लेख गर्न सकेको छैन। विपक्षीहरूले दावी गरेको उक्त विवादी जग्गा हामीहरूको विवाह पश्चात हामीले राजिनामा गरी लिएको हो। उल्लेखित सम्पत्ति स्वआर्जनको निजी सम्पत्ति भएको हुँदा विपक्षीहरूले दावी गरेबमोजिमको पैतृक सम्पत्ति अन्तर्गतको परिभाषाभित्रको सम्पत्ति होइन। निजी सम्पत्ति भएको हुँदा कानूनत उक्त सम्पत्ति हामीले आफु खुस गर्न पाउने नै हो। श्रीमतीका दाइजो रकमबाट खरिद गरेको हुँदा रजिष्ट्रेशनको लिखतको कैफियत महलमा समेत दाइजोको रकमबाट खरिद गरेको भन्ने उल्लेख भएको कुरालाई सरकारी निकाय मालपोत कार्यालयका अधिकृतसमेतले सो कुरालाई स्वीकार गरी रजिष्ट्रेशन पास गरी दिएका छन् सो कुरालाई विपक्षीले चुनौती नदिई स्वीकार गरी बसेको अवस्थासमेतलाई बिचार नगरी विवादित कि.नं. २७१ र २७३ को जग्गासमेतबाट वादीहरूले ५ भाग लगाई सो मध्ये ३ भागलाई एक एक भाग गरी वादीहरूले अंश पाउने ठहर्‍याई तत्कालिन पुनरावेदन अदालतबाट भएको फैसला उल्टी गरी जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरी पाउँ भनी पुनरावेदक प्रतिवादीहरूका तर्फबाट यस अदालतमा परेको पुनरावेदन पत्र।

१०. यसमा वादी प्रतिवादीबीच नाता र पुस्तेवारीमा विवाद नभए पनि विवादित कि.नं. २७१, २७३ र २७४ को जग्गा प्रतिवादी ममताकुमारी साह र हरिशंकर साहबीच विवाह भए पश्चात खरिद गरेको देखिन्छ। निवेदक प्रतिवादीहरूले उक्त जग्गा सगोलको सम्पत्तिबाट खरिद गरेको होईन भनी जिकिर लिएकोमा राजिनामाको कैफियत महलमा धनीसँग रकम लिई खरिद गरेको भन्ने उल्लेख भएको अवस्थामा पनि विवादित जग्गाबाट वादीहरूले ५ भागको ३ भाग अंश पाउने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत हेटौँडाको मिति २०६९।११।२० को फैसला ने.का.प. २०६९, अंक ५/६, निर्णय नं. ७०८७ को रोहमा फरक पर्न सक्ने देखिँदा मुलुकी ऐन अ.बं. २०२ को प्रयोजनार्थ विपक्षी झिकाई नियमानुसार पेस गर्नु भनी यस अदालतबाट मिति २०७५।३।२६ मा भएको आदेश।

अदालतको ठहर

११. नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी निर्णयार्थ इजलासमा पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको पुनरावेदन पत्रसहितको सम्पूर्ण मिसिल अध्ययन गरी पुनरावेदक प्रतिवादीहरूका तर्फबाट विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ताहरू श्री हरिहर दाहाल र श्री **चन्देश्वर श्रेष्ठ** तथा विद्वान अधिवक्ता श्री मुकुन्द न्यौपानेले पुनरावेदक प्रतिवादीहरूलाई २०५९ सालमै प्रत्यर्थी वादीहरूले घरबार बिहिन गरी घरबाट निकालेकोमा सोही सालदेखि नै पुनरावेदकहरू हरिशंकर साह र ममता कुमारी पति पत्नी बिरगंजमा गई घर भाडामा लिई प्राईभेट फ्याक्ट्रीमा नोकरी गरी आफ्नो श्रमबाट आर्जेको रूपैया तथा चन्द्रिका राउतबाट रु.१०,९०,०००।ऋण कर्जा लिई खरिद गरिएको जग्गाहरू कल्याणकुमार मैत्रबाट आफ्नो श्रीमती ममता कुमारी साहको नाममा राजिनामाको लिखत पास गर्दा लिखतको कैफियतमा धनीसँग दाइजो रकम लिई भन्ने उल्लेख गरिएको अवस्थासमेतलाई वेवास्ता गरी पुनरावेदकहरूको निजिआर्जनको सम्पत्तिलाई संगोलको सम्पत्ति मानी सबैको हक लाग्ने गरी तत्कालिन पुनरावेदन अदालतबाट भएको फैसला नमिलेको हुँदा बदर गरी सो सम्पत्तिलाई निजी कायम गरी न्याय दिलाई पाउँ भनि गर्नु भएको बहस समेत सुनियो।
१२. प्रत्यर्थी वादीहरूका तर्फबाट विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री विश्व प्रकाश सिग्देल तथा विद्वान अधिवक्ताहरू श्री गोपाल श्रेष्ठ र श्री धिरेन्द्र रावलले पुनरावेदक प्रतिवादीहरू र प्रत्यर्थी वादीहरू संगोलमा बसी आएको क्रममा संगोलको आमदानीबाट खरीद गरेको दावीको जग्गा पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले निजी भनी लिएको जिकिर झुट्ट हो। संगोलको सम्पत्ति आफूले

मात्र खाने उद्देश्यले प्रतिवादीहरूले पुनरावेदन दायर गरेकोले तत्कालिन पुनरावेदन अदालतबाट भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर होस भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनियो।

१३. उल्लिखित बसज समेत सुनी निर्णय तर्फ विचार गर्दा, साविक पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेको छ वा छैन? प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्ने हो वा होइन? भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनु पर्ने देखियो।

१४. यसमा प्रत्यर्थी वादी प्रेमलाल साह र निजका श्रीमाती सुदामादेवी कलवारिनका ३ छोराहरू जेठा हरिशंकर साह, माईला जीतेन्द्र साह र कान्छा ओमप्रकाश साह रहेको। हरिशंकर साहकी श्रीमती पुनरावेदक प्रतिवादी ममताकुमारी र प्रत्यर्थी वादीहरू सबै एकासगोलका अंशियार रहेको, पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले (हरिशंकर साह र ममता कुमारी) अंश नदिएको हुँदा निजहरूबाट वण्डा लाग्ने सम्पत्तिको विवरण लिई ५ भागको ३ भाग अंश पाउँ भन्ने फिराद दावी भएकोमा आफूसँग अंश लाग्ने सम्पत्ति नभई पैतृक सम्पत्ति वादीसँगै रहेकोमा आफूहरूउपर अंशमा दावी लिन मिल्ने नहुँदा वादीहरूलाई अंश दिनुपर्ने होइन प्रतिउत्तर जिकिर रहेको देखिन्छ। प्रतिवादी जीतेन्द्रकुमारको प्रतिउत्तर जिकिर भएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक प्रतिवादी ममतादेवीको नाउँको जग्गा निजी भएकोले सो बाहेक अरुमा वादीहरूले अंश पाउने ठहर्‍याई सुरू रौतहट जिल्ला अदालतबाट भएको फैसलाउपर चित्त नबुझाई वादीकोतर्फबाट तत्कालिन पुनरावेदन अदालत, हेटौँडामा पुनरावेदन परेकोमा विवादित कि.नं. २७१ र २७३ को जग्गा वादी दावी बमोजिम ५ खण्डको ३ खण्ड सम्पत्ति वादीहरूले अंश वापत पाउने ठहर्‍याई साविक पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट भएको फैसलामा चित्त नबुझाई प्रतिवादीहरूका तर्फबाट प्रस्तुत पुनरावेदन पर्न आएको देखियो।

१५. प्रथमतः प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक प्रतिवादीहरू तथा प्रत्यर्थी वादीहरूबीचको नाता सम्बन्धबारेमा मिसिल अवलोकन गर्दा लक्ष्मी साह कलवार र श्रीवा देवीको ३ छोराहरूमा जेठा प्रेमलाल साह, माइला विधानन्द साह र कान्छो अवध नारायण साह रहेकोमा पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको बुवा/ससुरा प्रत्यर्थी वादी प्रेमलाल साह र आमा/सासुआमा प्रत्यर्थी वादी सुदामादेवी कलवारिनको तीन (३) छोराहरू: जेठो पुनरावेदक/प्रतिवादी हरीशंकर साह, माइला जीतेन्द्र साह र कान्छो प्रत्यर्थी वादी ओमप्रकाश साह रहेको देखिन्छ। जेठो छोरा पुनरावेदक प्रतिवादी हरिशंकर साहको श्रीमती ममता कुमारीको नाममा रहेको रौतहट जिल्ला लक्ष्मीनीया गाउँ विकास समिति वडा नं. १/क, कि.नं. २७१ को

ज.वि. ०-१-१०, ऐ.ऐ. कि.नं.२७३ को ज.वि. ०-२-१६ का जग्गाहरू बण्डा लाग्ने गरी भएको तत्कालीन पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको फैसलामा दायर भएको प्रस्तुत पुनरावेदनमा मुख्य रूपमा उक्त जग्गाहरू बण्डा लाग्ने हो होइन भन्ने विषयमा विचार गर्नु पर्ने देखियो। सो सम्बन्धमा विचार गर्दा, पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले विवादित जग्गाहरू आफूहरूले आफ्नो श्रम सिपबाट आयआर्जन गरेको तथा श्रीमती ममता कुमारीको माता पिताबाट प्राप्त गरेको दाइजो पेवाबाट जम्मा भएको रकमले खरिद गरेकोले उक्त जग्गाहरूमा आफूहरूको एकलौटी हक लाग्ने भएकोले त्यसमा प्रत्यर्थी वादीहरूको कुनै पनि किसिमको हक अधिकार नभएको भन्ने पुनरावेदन जिकिर रहेको देखिन्छ।

१६. पुनरावेदक प्रतिवादीहरू र प्रत्यर्थी वादीहरूबिच मानो छुट्टिएको हो होइन भन्ने सम्बन्धमा हेर्दा, पुनरावेदक प्रतिवादी ममताकुमारीको पति हरिशंकर साहको बुबा प्रेमलाल साह, काकाहरू विधानन्द साह, अवध नारायण साह र निजहरूका आमा समेत वादी भई निज पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको बाजे/बाजे ससुरा लक्ष्मी साह कलगार उपर २०५३ को दे.नं. १६३८ को अंश दर्ता मुद्दामा मानो छुट्टिएको मिति २०५२।७।८ कायम भएको भन्ने देखिन्छ। रौतहट जिल्ला अदालतबाट मिति २०५४।३।३१ मा भएको फैसला अनुसार दण्ड सजायको महलको ४६ नं. को म्याद भित्र यी वादी प्रतिवादीहरू अंश छुट्टयाई माग्न आएको नदेखिदा यी वादी प्रतिवादीहरू एकासंगोल मै रहेवसेको भन्ने देखियबाट निज पुनरावेदक प्रतिवादीको बाजे र बाबु तथा काकाहरूबिच समेत अंशबन्डा भएको देखिदैन। त्यसैगरी पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले आफूहरू वादीहरूसंग एका संगोलमा नरहेको भन्ने जिकिर लिएको नदेखिएकोले वादी प्रतिवादीहरू हालसम्म एकासंगोलमै रहेको देखियो।
१७. यसै लगाउको लिखत दर्ता बदर दर्ता मुद्दाको मिसिल हेर्दा, कि.नं. २७१, २७३ र २७४ जग्गाहरू कल्याणकुमार मैत्रबाट ममताकुमारी साहले राजिनामाको लिखत पास गरी रु. ५,२९,०००।मा खरिद गरी लिएको भन्ने देखिन्छ। सो लिखतको प्रतिलिपी हेर्दा लिखतको कैफियतमा धनीसँग दाइजो रकम लिई उल्लेखित जग्गा पर्सा जिल्ला अदालतबाट जग्गाधनीले मिति २०६४।१।२७ मा अधिकृत वारेसनामा गराई सो आधारमा मैले राजिनामा पारित गरेको छु भनी सही गर्ने हरिशंकर साह भनी लेखिएको देखिन्छ।
१८. उक्त कि.नं. २७१, २७३ र २७४ को जग्गाहरू खरिदमा संगोलमा रहे बसेका कसैको पनि कुनै प्रकारको योगदान नरहेको, संगोलको धन सम्पत्तिबाट उक्तजग्गाहरू खरिद गरेको

नभई पुनरावेदक प्रतिवादी हरिशंकर साहको श्रीमती पुनरावेदक प्रतिवादी ममता कुमारीको दाइजोको रकमबाट खरिद गरेको कारण आफ्नो निजी तवरबाट आर्जित सम्पत्तिबाट खरिद गरिएका जग्गाहरू राजिनामा गरी लिदा राजीनामाको लिखतको कैफियत महलमा धनीसंग उल्लेखित रकम लिई पास गरेकोले विवादित सम्पत्ति प्रतिवादीको दाइजो पेवाको निजी भै साविक मुलुकी ऐन, अंशवण्डाको १८ नं. अनुसार वण्डा गर्न नपर्ने सम्पत्ति भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर रहेको देखिए तापनि लिखतको कैफियतमा लेखिए बमोजिम दावीको जग्गा दाइजो वा पेवाको रकमबाट खरिद गरिएको भन्ने कुरा पुष्टि गर्ने भरपर्दो प्रमाण मिसिल सामेल रहेको देखिदैन। उक्त अंशवण्डाको १८ नं. मा "कुनै अंशियारले कसैबाट निजी तवरले दान वा वकस पाएको वा कसैको अपुताली परेको वा स्त्री अंशधनको महलको ५ नं. बमोजिम पाएको त्यस्तो आर्जन वा पाएको सम्पत्ति सो आर्जन गर्ने वा पाउने अंशियारको निजी ठहरी आफू खुशी गर्न पाउँछ। वण्डा गर्न कर लाग्दैन" भन्ने व्यवस्था रहेको छ। यसरी अंशवण्डाको १८ नं. ले वण्डा गर्नु नपर्ने कसैको निजी सम्पत्तिको स्पष्ट परिभाषा गरेको स्थितिमा पुनरावेदक प्रतिवादी ममता कुमारीले र.नं.११६०२ बाट मिति २०६४।२।९ गतेको राजीनामाबाट प्राप्त गरेको जग्गाहरू उक्त राजिनामाको कैफियत महलमा धनीसँग दाइजो रकम लिई भनी उल्लेख गरेकै आधारमा मात्र अंशवण्डाको १८ नं.को उपरोक्त परिभाषा अनुरूपको निजी सम्पत्ति भनी मात्र मिल्ने देखिदैन।

१९. वस्तुतः लिखतको कैफियतमा उल्लेख गरेकै आधारमा मात्रै राजिनामाको माध्यमबाट खरिद गरेको अंशियारको नाममा रहेको जग्गा निजी आर्जनको हो भनी विश्वास गर्ने आवस्था रहदैन। यस्तै प्रश्न समावेश रहेको ने.का.प. २०६३, अंक ६, नि.नं. ७७२० मा उल्लेखित किसन खंग खत्वेसमेत विरुद्ध जुगाई खंग भएको अंशदर्ता मुद्दामा "विवादित सम्पत्ति वण्डा गर्नु नपर्ने आफ्नो निजी सम्पत्ति हो भनी दावी लिने प्रतिवादीले नै उक्त सम्पत्ति निजी भएको भन्ने प्रमाण पुऱ्याउनुपर्ने। कुनै प्रमाणबाट निजी सम्पत्ति भन्ने नदेखिँदा राजिनामाको कैफियत महलमा दाइजो पेवाको सम्पत्ति भनी उल्लेख गरी राजिनामा गरिदिने व्यक्तिले राजिनामा गरिदिएकै आधारमा मात्र त्यस्तो लिखतमा साक्षीसम्म पनि नराखिएका वादीको अंशहकमा प्रतिकूल असर पर्ने गरी उक्त सम्पत्तिलाई प्रतिवादीको निजी सम्पत्ति मान्नु न्यायोचित नहुने राजिनामाबाट प्राप्त सम्पत्ति निजको निजी आर्जनको सम्पत्ति भन्ने नदेखिएपछि प्रमाण ऐन,

२०३१ को दफा ६(क) बमोजिम पनि सो सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति मान्नुपर्ने" भनी यस अदालतबाट सिद्धान्त प्रतिपादन भएको पाईन्छ। त्यसैगरी ने.का.प. २०६७, अंक ९, नि.नं. ८४५४ मा "दाईजो वा पेवा भन्ने जिकीर लिँदैमा स्वतः सो कुरा प्रमाणित हुँदैन। दाईजो पेवा वा निजी आर्जनको सम्पत्ति हो भनी जिकीर लिने पक्षले सो जिकीरको समर्थनमा वस्तुनिष्ठ प्रमाण पेश गरी प्रमाणित पनि गराउन सक्नु पर्दछ। तायदाती साथ पेश गरिएका कागजात हेर्दा शिवदेवीले आफ्नो निजी ज्ञान, सीप वा प्रयासबाट सम्पत्ति आर्जन गरेको भन्ने तथ्य प्रमाणित भएको नदेखिई राजीनामा लिखत समेतबाट उक्त सम्पत्ति खरीद गरी लिएको भन्ने देखिन्छ। वादी प्रतिवादी समेतका अंशियारहरू एकासगोलमा रहेका अवस्थामा कुनै अंशियारको नाममा खरीद भएकै कारणले त्यस्तो सम्पत्ति निजको मात्र निजी आर्जनको हो भनी प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) बमोजिम अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म अनुमान गर्न मिल्दैन।" भनी यस अदालतबाट सिद्धान्त प्रतिपादित भएको देखिन्छ। उल्लेखित प्रतिपादित सिद्धान्त समेतको आधारमा एका सगोलमा रहेको अवस्थामा राजिनामाबाट खरिद गरेको सम्पत्ति निजी आर्जनको रहेको भनी जिकिर लिएको अवस्थामा सो कुरालाई वस्तुनिष्ठ प्रमाणद्वारा पुष्टि गर्नु पर्ने देखियो।

२०. उल्लिखित व्यवस्था एवं प्रतिपादित सिद्धान्तलाई प्रस्तुत मुद्दाको तथ्यसंग विश्लेषण गर्दा पुनरावेदक/प्रतिवादीले दावीको जग्गा निजि रहेको भन्ने जिकिर लिएको देखिएको र सो सम्पत्ति निजी रहेको भन्ने पुष्टि गर्ने वस्तुनिष्ठ प्रमाण पेश गरी प्रमाणित गरेको नदेखिएकोले प्रतिवादीहरूको उक्त पुनरावेदन जिकिर एवं पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको तर्फबाट लिइएको वहस जिकिर मनासिव देखिएन। तसर्थ पुनरावेदक/प्रतिवादीको पुनरावेदन पुन नसक्ने देखिएकोले साविक पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट दावीको जग्गा समेत सगोलको मानी वण्डा लाग्ने गरी भएको फैसला मनासिव देखियो।
२१. अतः उल्लिखित तथ्य कानूनी व्यवस्था, प्रमाण प्रतिपादित सिद्धान्त एवं विवेचना समेतको आधारमा दावीको कि.नं. २७१ र २७३ को जग्गा समेतबाट प्रत्यर्थी वादीहरूले ५ (पाँच) भाग लगाई सोमध्ये ३ (तीन) भागलाई एक एक भाग गरी प्रत्यर्थीवादीहरूले अंश पाउने ठहर्‍याई तत्कालिन पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०६९।११।२० मा भएको फैसला मिलेकै देखिदा सदर हुने ठहर्छ। प्रतिवादी पुनरावेदको पुनरावेदन जिकिर पुन

सकदैँन। प्रस्तुत फैसला विद्युतीय प्रणालीमा प्रविष्ट गरी दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाइ दिनु ।

.....

सपना प्रधान मल्ल
न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

.....

सुष्मालता माथेमा
न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: हिरा डंगोल

कम्प्यूटर सेटिङ्ग: चन्द्रा तिमल्सेना

संवत् २०७९ साल असोज महिना ३० गते रोज १ शुभम्-----